

פלאי התורה

מהרה"ג פה מפיק מרגליות ר' דוד נתנאל שווארץ שליט"א

להערות ודרשות: 0527456984

חג הפסח תשפ"ד | נושא השבוע: הלכות פסח ח"ד

פלאי הפרשה והמועדים

אין לפסוק למעשה ממדור החידות

לפטור את עצמם מתענית זו ע"י השתתפות בסעודת סיום מסכתא (משנה ברורה שם סק"י). איך יתכן, אדם שאינו בכור, וגם אין לו בן בכור, ואעפ"כ הוא מחויב להתענות בערב פסח, ואינו יכול לפטור את עצמו מהצום על ידי השתתפות בסיום מסכתא?

חידוד ג'

איך יתכן, שאין מברכים ברכת "על אכילת מצה" לפני אכילת המצה בתחילת הסעודה בליל הסדר, אלא לפני אכילת ה"אפיקומן" מברכים ברכה זו?

מקורות לתשובות: א. שו"ע או"ח סימן תע"א ס"א, משנה ברורה שם סק"ח. ב. פסחים ק"ח, שו"ע סימן תע"א ס"ג. ג. שו"ע ומשנה ברורה סימן תפ"ב.

חידוד א'

איך יתכן, אדם עבר על איסור המפורש בשו"ע הלכות פסח, וכשבא לרב לשאול מה לעשות, נתן לו הרב עצה כיצד לתקן את האיסור – על ידי שימשיך לעשות מה שעשה תחילה, וזה פלא גדול?

חידוד ב'

נפסק להלכה (שו"ע סימן ת"ע סעיף א') – דהבכורים מתענים בערב פסח, ומי שיש לו בן בכור שהוא קטן, אביו מתענה בעבורו (רמ"א שם סעיף ב'). ולמעשה נהגו הבכורים בהרבה המקומות

תשובות לחידות

תשובות לחידות פר' מצורץ - הלכות פסח ח"ג

מצה', משום שאמרו חז"ל (ברכות ל"ה) כל הנהנה מהעולם הזה בלא ברכה כאילו גזל להקב"ה, ונמצא שאוכל באיסור והוי 'מצוה הבאה בעבירה'. אבל יש לציין שכמה מפוסקי זמננו נקטו להלכה – שיצא ידי חובתו משום שאין זה ממש גזול ואין איסור בגוף האכילה, אלא העבירה הוא במה שלא בירך (עיין הליכות שלמה – מועדים פסח, פ"ט, סעיף ל"ט ובדבר הלכה שם אות ו', משנה ברורה דרשו סימן תע"ה בביאורים ומוספים מס' 8).

חידוד ג'. איך יתכן, יש לאדם 'חמץ בביתו' בפסח, וא"צ "לכפות עליו כלי"?

מדובר באופן שהגוי הביא לביתו חמץ ביום טוב האחרון של פסח 'סמוך לחשיכה', דאז אינו צריך לכפות עליו כלי, משום שבשעה מועטת אין לחוש שמא ישכח ויאכלנו (כ"כ המשנה ברורה סימן תמ"ח סק"ו). והאליה רבה (שם סק"ד) כתב – שדין זה הוא מן המנחה ולמעלה ע"ש.

חידוד א. קנה בשר למהדרין ואסור לאכול בליל הסדר, ובשאר הימים מותר?

מדובר 'בבשר צלי' מהודר שאין אוכלים אותו בליל הסדר, ובחז"ל בשני הלילות של פסח, ואפילו 'צלי קדר' (דהיינו שנצלה בקדרה בלא מים ושום משקה אחר, אלא מתבשל ברותב היוצא מהדבש), אף על פי שאינו דומה לצליית הפסח (שהפסח שנצלה בקדרה פסול) – יש לאסור מפני 'מראית העין' שלא יטעו להתיר גם צלי אש (מגן אברהם ומשנה ברורה סימן תע"ו סעיף א'), ואילו בכל השנה מותר לאכלו.

חידוד ב'. אכל מצה מהודרת ששייכת לו וכיון לשם מצוה ולא יצא יד"ח?

מדובר באופן שלא בירך 'ברכת המוציא' על המצה, וכתב בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סימן שצ"א) – דלא יצא ידי חובת המצה של 'אכילת

לקח טוב

לקחים וסיפורים נפלאים בעניני החידות

רק לליל הסדר לתוספת אורה בליל התקדש החג, כך שלא היתה פינה בביתו שלא זרהה באור יקרות לכבוד החג.

האם כדי להיות "צדיק" צריך להיות גם "חכם", ומהו המתנה הגדולה שנוכל להעניק לבנים ולתלמידים?

איתא בהגדה – ננגד ארבעה בני דברה תורה, אחד חכם, ואחד רשע וכו', וידוע הקושיא – למה לא נקט בעל ההגדה 'דבר והיפוכו',

»»»

איך ביטא הגר"ח ברים זצ"ל חמץ בפסח?

בספר שנות חיים (פרק י"ב) מובא – הגאון רבי חיים ברים זצ"ל מגדול היריות, פרישותו וקדושתו, היה נוהר שלא להזכיר את המלה 'חמץ' בכל ימות החג {חרוץ ממשעת לימודו}, והיה מבטאם בשינוי, כמו 'די נישט גיטע' או 'עננע' (= הלא טובים, או הם). עוד מובא שם – שהיה מרבה להדליק לכבוד ליל הסדר הרבה תאורה בביתו. ובנוסף לכמות הנרות שהדליק לכבוד כל שבת וחג, היה לו 'מנורה מיוחדת' אותו הדליק

אחד חכם ואחד טיפש, או אחד צדיק ואחד רשע, ויתרצו צדיקים – שבעל ההגדה בא למלמדו דכדי להיות 'צדיק' צריך להיות גם 'חכם', ולכן נקט בעל ההגדה "אחד חכם ואחד רשע" לרמוז, דההיפך מרשע הוא "חכם", כי לא שייך להיות צדיק אם אינו חכם. ונלאו כל חכמי לב להבין, מדוע כדי להיות צדיק צריך להיות חכם, שהרי לכאורה, אדרבה 'מי שאינו חכם' אין לו עצה ועצמית והוא מקיים כל הוראה בלי התחכמויות וכפי שראו בכל הדורות, איך אנשים תמימים קיימו במסירות ובשמחה כל מה שהורו להם. ואפשר לומר – דכשבעל ההגדה מזכיר את בן ה"חכם", אין כוונתו – כפי שאנשים חושבים, דחכם הוא מי שיש לו חכמה ויש לו השכלה גבוהה, אלא לחכם שהגדירו חז"ל במסכת אבות (פ"ד מ"א) – בן זמן אומר 'איזהו חכם' הלומד מכל אדם שנאמר (תהילים קי"ט) מכל מלומדי השכלתי.

ובזה מובן שבעל ההגדה מלמדנו, דלא שייך להיות צדיק אם האדם 'אינו חכם שלומד ומקבל מכל אדם', כי בתחילה הוא חושב שהוא מבין יותר ממאורי הדור ומהרבנים המורים לעם את המעשה אשר יעשו, ולכן בכל דבר שהם מורים, הוא מתחכם ואומר שהרבנים לא מבינים הכלכה כראוי, וגם אינם מבינים את צרכי הדור שכהיום צריך לנהוג אחרת, וכך הוא נכשל ואינו עושה מה צריכים שמורים, ועובר על 'לא תסור' ועל 'ועשית ככל אשר יורך' ועל 'שאל אבך ויגדך וקנין ויאמרו לך', ועבירה גוררת עבירה – שאח"כ גם חולק על דברי חז"ל עד שנופל לגמרי לבאר שחת רח"ל. ולכן מדגיש בעל ההגדה "אחד חכם ואחד רשע" – דההיפך מרשע, זהו החכם הלומד מכל אדם.

ובזה אפשר להסביר דבר פלא שמובא בחז"ל (עיינו ב"ט) רשעים אפילו על פתחו של גיהנם אינם חוזרים בתשובה. ולכאורה קשה – הרי הרשע עומד ליד הפתח של הגיהנם והוא רואה איך אנשים נענשים שם בעושים חמורים וסובלים 'סורים מרים' (ויכודו שהרמב"ן כותב – שראו אחד מבינה מה לסיור איוב כבמשך שבעים שנה), ונתבונן לו הזדמנות לחזור בתשובה, איך הוא לא קופץ על הזדמנות לחזור בתשובה – אפילו רק כדי לחסוך מעצמו היסורים הנוראים שעלול לעבור עליו בגיהנם. ועל פי הנ"ל זה מובן, כי 'רשע' הוא היפך מ'חכם' שמקבל ולומד מכל אדם, וגם בעוה"ז הסכים הרשע לסבול בגשמיות וברוחניות, רק שאחריים לא יאמרו לו מה לעשות כי הוא חושב שיהיה יותר מכולם, ולכן גם כשהשמש של הגיהנם מציע לו להשתנות, הוא אומר לו, אל תאמר לי שאני צריך להשתנות, אני יודע יותר טוב מכולם איך להתנהג, ומוכן הוא לסבול יסורים נוראים בגיהנם, רק שלא יאמרו לו מה שיעשה. וזה אחד המתנות הגדולות, שהקדים ומורים יכילים להקנות לבניהם ותלמידיהם – שידעו ויפנימו, דלמקבל מ'אחרים', אין זה פחות כבוד, אלא זה "חכמה נפלאה" וכדאיאתא בחז"ל באבות וכנ"ל וכפי שמלמדנו בעל ההגדה.

ביאורים נפלאים מדוע רמזו ה'בנים' בתיבות 'את עמלנו'

איאת בהגדה "את עמלנו – אלו הבנים", ובקונטרס הצוואה מזקני הגה"צ רבי שמואל תפילנסקי זצ"ל (פרק ז') כותב – רמז גדול וכוונה עמוקה רמז לנו בעל ההגדה במילים קצרות אלו, כי כל עמל האדם בעוה"ז וכל סבלו ויגיעו שיעור ועמל במשך כל ימי חייו עיקר תכליתו ותקוותו אלו הבנים, שייחא ויעמיד דור ישרים זרע ברך זרע אנשים טובים עם אלוקים ועם אנשים, וזה חלקו מכל עמלו שהוא עמל בעולם, וכדאי והגון לו כל היסורין והצער והרפתקאות שעוברים על האדם ככמה תקופות ומזמנים אך ורק שידע שישאר אחריו ברכה שייחא זרע אנשים זרע קודש, בנים שלא יבוש מהם אל בעוה"ז ולא לעוה"ב, ולולא זאת מה תקוותו ומה יגיעתו ומה עלתה בידו מכל עמלו, ולמי אני עמל ומחוסר את נפשי מטובה (קהלת ד' ח'), וזה הכוונה – ואת עמלנו אלו הבנים.

ועוד כוונה שנייה רמז לנו בזה, כי באמת עמל גדול וכוחות הרבה צריך להשקיע בחינוך הבנים, והנשחה רבה ופקחות יתירה דרוש לכל אחד ואחד לפי מעללו ותכונתו מנעוריו עד אשר יגדלו והי' לאיש, וכמה מכולים ומפסימים ואבני עץ עומדים על דרכו שעלול בכל מקרה לנטות מדרכי הישר ח"ו, וללכת בדרך עקלקלות, לבעוט באורחות אבותינו למאוס באורחות חיים, וללכת בדרך חושך וצלמות עד אשר יוודיעו לבאר שחת ח"ו, וכמה מחשבות ועצות וכמה זחירות והתחכמות צריך לחינוך הילדים בכל משך ימי גידולם להדריכם בנתיב אמת וליישר מדות והאישילם בלבת אהבת תורה ויראת שמים, – הי ואת עמלנו אלו הבנים. ולכן צריך לקרן לחינוך בניו ובנותיו תשומת לב מיוחדת לפנות

לבו ודעתו על עיקר זה ושיפוטו "מקום חשוב בראש" בין יתר ענייניו חינוך הבנים והבנות, ולבקש עצות ותחבולות איך להדריכם בדרך ישרה ולהביאם לחיי העוה"ב וכו' ע"ש.

למה לא הניחו ישראל במצרים את ה"מצות" על הבהמות שהלכו

כתוב בפרשת בא "משארתם צורות בשמלתם על שכמם", ובספר שפת אמת עה"ת שם (תרי"ט) כתב – אמרו במכילתא שם, וכי לא היה להם בהמות, רק לחבב את המצווה, ע"ש, כי הגה עיקר תכלית המצווה להיות נשאר ממנה רשימה באדם, כמו שכתבנו במקום אחר, פירוש ומצותו תצפון אתך (משל ו' א), כאשר עושים המצוות ברוב אהבה ותשוקה, נשארת הארת המצווה בנפש האדם וכמ"ש (זוה"ק שפטים ע"ה, א) צדיק זכותיו חקוקין על עצמותיו, וזהו שהיו שיורי מצה ומורו צורות בשמלותם, רמז על הלבוש שנעשה על ידי המצות, ע"כ.

מדוע קורא לי הרב ר' פסח, הרי שמי אברהם

בשו"ת תירוש ויצהר (סימן מ"ט) מביא סיפור נפלא – היה איש אחד ושמו אברהם, ופעם אחת כשהלכתי ברחוב העיר בא לקראתי בצאתו מחנותו של גוי ובידו צרור סחורתו אשר קנה, אמרתי לו: צררא טבא ר' פסח, והאיך משתאה וישאל אותי בחימה: הלא שמי אברהם, עניתי – כי בצדק שמך 'פסח' על שם הפסוק (שמות י"ב) "אשר פסח על בתי בני ישראל", כי הנך פוסח על חמיות אחינו בני ישראל, עדי בואך לחנויות של גוים, שמך נאה לך ואתה נאה לשמך ר' פסח, האישי נעותרו לדברי, והבטיח לי כי מהיום והלאה יקנה סחורה רק אצל יהודים (הובא בספר מתיקות התורה עה"ת פרשת בא).

מכתבים למערכת

מכתב מהגאון רבי יעקב גרינולד שליט"א, חבר בד"ץ מחזיקי הדת בעלזא רוב בימ"ד "זכרון רפאל" ומח"ס באר יעקב – ב"ב לכתוב הרה"ג ר' דוד נתנאל שווארץ שליט"א
אני נהנה מאד מהגליון השבועי של 'פלאי התורה', ורציתי להוסיף ולהעיר איזה הערות על מש"כ בגליון פ' ויקהל, היכי תמצא שבשבת גיגלה אומרים יעלה ויבוא, אם אדם נמצא בשבת בצפון קוריאנה וכדומה בכל מקום שאין שם סידור להתפלל, והוא אינו יודע בעל פה את נוסח התפילה של שבת – שאז צריך שיתפלל שמו"ע של חול, וכשיגיע לברכת 'דצה' אמור: אלוקים ואלוקי אבותינו יעלה ויבוא וכי ביום השבת הזה, והבאת המקור לזה מהגה"ש" אוריבעך זצ"ל וכפי שמובא בספר שולחן שלמה א"ח סימן רס"ח סעיף ד' בהגה"ה אות ג'. ורציתי להוסיף שראיתי חידוש עצום בספר כאל תערוג מהגאון הרב שטיינמן זצ"ל, שחולק על הגה"ש"ו, וכותב בדאופן זה שאין לו סידור ואינו יודע את הנוסח של שבת, מוטב שלא יתפלל כלל מאשר שיתפלל תפילה חול. וזה חידוש גדול – שבגלל שאין יודע הנוסח של שבת, מורים לו שלא יתפלל כלל, שהרי נוסק בשו"ע שם – דמי שהתפלל תפילה של חול בשבת והזכיר שם שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע ברכה לשבת – יצא.
עוד רציתי להעיר – על מש"כ בגליון ה"ל בענין זה – והנה כשפרסמתי את הדברים ה"ל לפני כמה שנים זה גרם סערה גדולה, והיו טענעו שאין זה דבר פשוט – שהרי נוסח 'יעלה ויבוא' וכי ציבם השבת הזה לא מוזכר בפוסקים, ומ"מ עצם הדין פשוט כנספס בשו"ע וכנ"ל. ואפשר לומר – דכיון שבדרך כלל תיקנו חז"ל להזכיר 'מעין המאורע' בתפילה בארבעת 'רצה' בנוסח של יעלה ויבוא, לכן גם בנדון דידן – מסתבר שיעשה כך. ופשוט הראוי לי שכתב מוזכר נוסח יעלה ויבוא ביום השבת הזה, בפ"י ורומ"א ובמ"ש סימן פנ"ו ע"ג, ולענ"ד יש לחלק – דשם בסיומן בפ"י שמיירי ב"ו פסח, שגמלא אומרים יעלה ויבוא משום יום טוב פסח, לכן שפיר יצא י"ח את הכיור עם את יום השבת, אבל בנדון דידן שזה שבת סתם ואינו יו"ט, אין איזה שיכירי שבת בנוסח 'יעלה ויבוא ביום השבת הזה', איך שלהלכה מסתבר מאד שיעשה כן.

האריך על היחסי הרבים הגדול – יעקב גרינולד, בני ברק

מכתב מהרב שמואל להב – נתניה

לכתוב הרה"ר"י שווארץ שליט"א

רציתי להעיר על מש"כ בגליון 'פלאי התורה' פ' תרומה, היכי תמצא דבר

שאינו הקב"ה יכול לעשות, ואילו האדם יכול לעשותו? והבאת מהגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל שאמר – לתת צדקה עבור העני' בלי לדעת למה הוא נותן והעני גם לא יודע ממי הוא מקבל, וזה הדרגה השניה בחשיבות מהשמונה מעלות שיש בצדקה (רמב"ם הלכות מתנות עניים פרק ו' הלכה ד' – ח, ובסור יודיע י"ד סימן רמ"ט סעיף ד' – ד), וזה יכול לעשות רק האדם, אבל הקב"ה אין יכול לתת צדקה בלי לדעת למה הוא נותן (ספר רבי יעקב אומר, ח"א ערך 'צדקה'). ורציתי להעיר ממש"כ האור החיים הק' בפר בראשית (פ"ו, פסוק ח' ד"ה) עוד נראה – שיכול הקב"ה לשלול ידעונו ממעשי הרשע על שהרענו ע"ש.
החתום בברכת להגדיל תורה ולהאדירה – מתנאל להב, נתניה.